

SIIKALATVAN KUNNAN LAUSUNTO HALLITUKSEN ESITYSLUONNOKSESTA EDUSKUNNALLE SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLON JÄRJESTÄMISEN UUDISTUSTA JA MAAKUNTIEN PERUSTAMISTA KOSKEVAKSI LAINSÄÄDÄNNÖKSI

Yleistä

Siikalatvan kunta kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä. Siikalatvan kunta antaa vapaamuotoisen lausunnon, jossa keskitytään kohtiin, jotka nähdään lakiesityksessä tärkeimpänä kehittää jatkovalmistelussa.

Hallituksen asettamat tavoitteet uudistukselle ovat oikeat ja Suomi tarvitsee sosiaali- ja terveystalouden uudistuksen väestön ikääntymisen, kustannuksien nousun hillitsemisen sekä yhdenvertaisten palvelujen takaamisen vuoksi. Tällä hallituskaudella uudistusta on kuitenkin valmisteltu nopealla aikataululla ja suljetuin ovin, mistä syystä lopputulos on hyvin hallintorakennepohjainen. Uudistus ei ota riittävästi huomioon kuntien erilaisuutta. Maakuntien heikko itsehallinto, monikanavainen valtion ohjaus, rajoitukset yksityisten palvelujen käytössä ja rahoitusmalli ei tue tavoitteiden onnistumista. Yhdenvertaisen saatavuuden parantaminen ei saa tarkoittaa sitä, että erilaisten kuntien ja niiden asukkaiden palvelutarpeen erilaisuutta ei tunnistettaisi eikä palveluja voisi kohdentaa palvelutarpeen mukaisesti.

Uudistuksen rahoitusratkaisu ja tätä koskevat valinnat johtavat tilanteeseen, jossa käytännössä kaikki uudistuksesta aiheutuvat talouden muutosvaikutukset kohdistuvat kuntiin ja kuntatalous yksin toimii näiden muutosvaikutusten tasaajana. Uudistus muuttaa kaikkien kuntien verotuloja ja valtionosuutta ja voi aiheuttaa suuria muutoksia kuntien verotulojen ja valtionosuuksien suhteeseen. Vaikka uudistuksen lähtökohdina ja tavoitteena on, että kuntien talouteen kohdistuvat muutokset nykytilaan verrattuna ovat mahdollisimman pienet, on muutoksilla merkittäviä vaikutuksia kuntien talouden tasapainoon ja rahoitusasemaan. Tätä ei voida vallitsevassa kuntatalouden tilanteessa ja koronaepidemian vaikutukset huomioiden pitää hyväksyttävänä.

Esitettyä aikataulua voidaan pitää hyvin tiukkana, sillä eri maakunnat ovat palvelujen integraatiossa hyvin eri vaiheissa.

Maakunnan järjestämisvastuu ja monikanavainen ohjaus

Maakuntahallinnon säädökset vastaavat pitkälti kuntalain säännöksiä ja vaikuttavat toimivalta. Itsehallinnon ja demokratian kannalta on kuitenkin olennaista se millainen päätösvalta vaaleilla valitulla valtuutetuilla ja muilla päättäjillä on tosiasiallisesti. Lakipaketissa kuvattu pitkälle palvelujen järjestämiseen ulottuva ministeriön ohjaus kaventaa itsehallintoa ja asukkaiden vaikutusmahdollisuuksia sote-maakunnassa. Sote-maakuntalaki muodostaa pääosin tarkoituksenmukaisen yleislain tulevien sote-maakuntien hallinnon ja talouden järjestämiselle. Kunnan ja sote-maakunnan välisen yhteistyön varmistamiseen ei kuitenkaan lakiluonnoksessa ole kiinnitetty riittävästi huomiota.

Lakiehdotuksessa maakunnan toiminnan ja investointien valtionohjaus on voimakasta. Tämä johtuu siitä, että maakuntien rahoitus on miltei kokonaan valtionrahoitusta. Ministeriöiden ohjaus sote-maakuntaan läheneekin valtion omiin virastoihin kohdistamaa ohjausta. Ongelmaksi muodostuu myös se, että ohjaus tulee monikanavaisesti eri valtion eri toimijoilta. Maakuntien itsehallinto on esitetystä ratkaisusta heikko.

Sote-järjestämislaissa rajataan voimakkaasti sote-maakunnan mahdollisuuksia toteuttaa järjestäjälle sote-maakuntalaissa säädettyä järjestämisvastuuta. Lähtökohtaisesti sote-maakunnan järjestäjänä tulisi voida määrittellä vapaasti palvelujen, alueelliset erityispiirteet huomioiva, tarkoituksenmukaisin ja asiakaslähtöisin tuotanto- ja toimintatapa. Myös vuokratyövoiman käyttö tulisi sallia, myös kokonaispalveluna, jotta tarvittava erityisosaaminen voidaan palveluissa turvata. Lakiluonnoksessa esitetyt rajoitukset heikentävät sote-maakunnan mahdollisuuksia kehittää asukkaiden ja alueellisiin tarpeisiin vastaavia palveluja ja tuotantorakennetta. On ristiriitaista, että samalla kun vahvistetaan järjestäjän roolia kasvattamalla niiden kokoa, rajataan sote-maakuntien mahdollisuuksia käyttää järjestäjän valtaa.

Kuntien kiinteistöt

Kuntien näkökulmasta keskeinen kysymys on uudistuksen voimaantullessa kuntien omistukseen jäävien toimitilojen käyttö sote-palveluiden tuottamiseen siirtymäkauden vuokrajärjestelyn (3+1 vuotta) jälkeen ja vuokrataso siirtymäkaudella. Keskeinen ongelma kuntien näkökulmasta

on, että ne joutuvat olemaan pitkään epätietoisia siitä, tulevatko maakunnat hyödyntämään kuntien sote-käytössä uudistuksen voimaantulo-hetkellä olevia tiloja siirtymäkauden jälkeen.

Monituottajuus ja yksityisten palveluntuottajien hyödyntäminen

Sotejärjestämislain 8§:ssä säädetään maakunnan järjestämistä vastaavasta. Laki on tulkittavissa siten, että järjestäminen tarkoittaa käytännössä myös tuottamista ja on siten epäselvä. Pykälässä edellytetään, että sote-maakunnalla on oltava itsellään riittävä osaaminen, toimintakyky ja valmius vastata sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä ja sen on huolehdittava asukkaidensa palvelutarpeen mukaisesta sosiaali- ja terveyspalvelujen saatavuudesta kaikissa tilanteissa. Mikäli maakunnalla on oltava riittävä henkilöstö ja muu kapasiteetti palvelujen tuottamiseen omana toimintana, on se ristiriidassa maakunnan oman tarkoituksenmukaisen arvioinnin kanssa ja pakottaa maakunnan organisaation tuottamaan kaikki palvelut itse. Muutoin on riskinä päällekkäisen valmiuden ylläpito.

12 §:ssä säädetään sote-maakunnan mahdollisuudesta hankkia yksityisiltä palveluntuottajilta järjestämistä vastaavalleen kuuluvia palveluja ostopalvelusopimukseen perustuen. Uudistuksessa yksityisen palvelutuotannon rajaaminen ei ole perusteltua. Lähtökohtaisesti sote-maakunnan järjestäjänä tulisi voida määrittellä vapaasti palvelujen, alueelliset erityispiirteet huomioiva, tarkoituksenmukaisin ja asiakaslähtöisin tuotanto- ja toimintatapa. Myös vuokratyövoiman käyttö tulisi sallia myös kokonaispalveluna, jotta tarvittava erityisosaaminen voidaan palveluissa turvata. Rajaukset estävät useita tällä hetkellä toimivia malleja yksityisen palvelun hyödyntämisessä ja vaikuttavat monipuoliseen yrityskehittämiseen.

Sote-järjestämislain 12§ 2. mom 3. kohdan mukaan sote-maakunta ei saisi hankkia yksityiseltä palveluntuottajalta Terveystieteiden tutkimuskeskuksen 50§:ssä tarkoitettuja kiireellisen hoidon ja päivystyksen palveluja lukuun ottamatta perusterveydenhuollon päivä- ja ilta-aikaista kiireellistä vastaanottoa. Lain perustelumuistion mukaan ympärivuorokautisen päivystyksen palveluita ei siis saisi hankkia yksityiseltä palveluntuottajalta. Edelleen perustelumuistion mukaan ympärivuorokautisen päivystyksen järjestäminen edellyttää suuria investointeja ja tehtävät ovat vahvasti sidoksissa sote-maakunnan valmiuteen ja varautumiseen liittyviin tehtäviin, minkä vuoksi ympärivuorokautista päivystystä ei ole mahdollista ulkoistaa.

Sote-järjestämislain 12§ mukaista rajoitetta voidaan pitää esitetyssä muodossa epätarkoituksenmukaisen tiukkana ja ko. muodossa lain 12§ voi vaarantaa riittävän kattavan ympärivuorokautisen päivystyksen tarjoamisen mm. tulevassa Pohjois-Pohjanmaan sote-maakunnassa. Perusterveydenhuollon lääkärin resurssipulan vuoksi Oulaskankaan yhteispäivystyksessä (Terveystieteiden tutkimuskeskuksen yhteistyössä) (Terveystieteiden tutkimuskeskuksen yhteistyössä) (Terveystieteiden tutkimuskeskuksen yhteistyössä) yleislääketieteen erikoisala osana usean erikoisalan toimivaa yhteispäivystystä on määräaikaikaisesti kilpailutettu ja ulkoistettu. Samoin Raahen perusterveydenhuollon ympärivuorokautinen päivystys (Terveystieteiden tutkimuskeskuksen yhteistyössä) (Terveystieteiden tutkimuskeskuksen yhteistyössä) (Terveystieteiden tutkimuskeskuksen yhteistyössä) on ulkoistettu. Mikäli em. ympärivuorokautiset päivystykset pitäisi kyetä hoitamaan virkälääkärivoimin mahdollisesti ainoastaan sote-järjestämislain 12a§ mukaisen vuokratyövoiman tukemana, voisi resurssipula johtaa epätarkoituksenmukaiseen päivystystoiminnan alasajoon ja päivystystoimintojen keskittymiseen sekä kansalaisten yhdenvertaisuuden vaarantumiseen.

Voimaannpanolakiluonnoksen 28 § :n mukaan järjestämislain 8 ja 12 § :n kanssa ristiriidassa olevat ostopalvelu- ja ulkoistussopimukset mitätöityisivät kaksi vuotta järjestämislain voimaantulon jälkeen eli 2024 loppuun mennessä. Perustuslakivaliokunnan tulkintakäytännössä on vakiintunut linja, jonka mukaan PL 15 §:n turvaamaan sopimusvapautteen kuuluu elimellisesti sopimuksen pysyvyyden periaate. Mitättömyyden tulkinta esityksen perusteella muodostuu myös ongelmalliseksi järjestämislain 8 ja 12 pykälien ollessa tulkinnallisia tavalla, joka ei kunnioita perustuslakivaliokunnan tulkintakäytännössä muotoutunutta lainsäädännön tarkkarajaisuuden periaatetta.

Siikalatvan kunnan kohdalla ulkoistussopimus on hillinnyt kustannuksien nousua ja parantanut hoitoon pääsyä. Hoitoon pääsyn parantaminen tulisi olla myös hallituksen uudistuksen tavoite. Sopimusten mitätöinti ei ole kuntalaisten näkökulmasta tarkoituksenmukaista toimivien sopimusten kohdalla.